

РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ
Министерство на културата

ЗА П О В Е Д

№ РД 09 – г.

На основание чл. 13д, ал. 2, т. 2 от Закона за професионалното образование и обучение, при спазване изискванията на чл. 66, ал. 1 и 2 от Административнопроцесуалния кодекс и във връзка с осигуряване на обучението по учебен предмет

У Т В Ъ Р Ж Д А В А М

Учебна програма за специфична професионална подготовка по учебен предмет **Автоматизация на библиотечната дейност** за специалност код **322010** „Библиотекознание“, професия код **322010** „Библиотекар“ от професионално направление код **322** „Библиотечно-информационни науки и архивистика“.

Учебната програма влиза в сила от учебната 2018/2019 година.

БОИЛ БАНОВ

Министър на културата

Съгласувано с:

Р. Димитров – зам.-министър:

Кр. Стефова – гл. секретар:

Т. Цветанова – директор на дирекция ПООП:

Е. Михайлова – директор на дирекция СИХО:.....

Изготвил: Р. Базайтова – гл. експерт в дирекция СИХО:

МИНИСТЕРСТВО НА КУЛТУРАТА

У Ч Е Б Н А П Р О Г Р А М А

ЗА СПЕЦИФИЧНА ПРОФЕСИОНАЛНА ПОДГОТОВКА

ПО

АВТОМАТИЗАЦИЯ НА БИБЛИОТЕЧНАТА ДЕЙНОСТ

УТВЪРДЕНА СЪС ЗАПОВЕД №

ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ:

**код 322 БИБЛИОТЕЧНО-ИНФОРМАЦИОННИ
НАУКИ И АРХИВИСТИКА**

ПРОФЕСИЯ: код 322010 БИБЛИОТЕКАР

СПЕЦИАЛНОСТ: код 3220101 БИБЛИОТЕКОЗНАНИЕ

София, 2018 година

I. ОБЩО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Учебната програма по учебен предмет **Автоматизация на библиотечната дейност** е предназначена за професията **Библиотекар**, специалност **Библиотекознание** от професионално направление **Библиотечно-информационни науки и архивистика**, съгласно типовия учебен план за професионално образование с придобиване на трета степен на професионална квалификация, дневна форма на обучение, с прием след завършено основно образование.

В учебната програма е включен материал, с овладяването на който се цели въвеждане на учениците в професията и специалността и получаване на необходимите знания и умения.

Чрез учебното съдържание по предмета обучаемите трябва да придобият обща представа за информационно-комуникационните технологии, автоматизацията на библиотеките и електронните източници на информация в съвременната библиотека, както и за придобиването, съхранението и използването на дигиталните информационни ресурси.

Учебното съдържание е разпределено в десет /10/ раздела, като в тях се конкретизира броят на учебните часове и включените теми. Всяка тема се разпределя от учителя в началото на учебната година.

Обучението по предмета се извършва във взаимовръзка с учебните предмети от отрасловата и специфичната професионална подготовка.

Спецификата на обучението налага учебният процес да се провежда в специализирана среда, лаборатория, кабинет, библиотека, присъствие на организирани конференции и форуми по въпросите на библиотекознанието. Приложният характер на учебния предмет изисква онагледяване с разнообразни съвременни интерактивни методи и достъп до интернет.

II. ЦЕЛИ НА ОБУЧЕНИЕТО ПО УЧЕБНИЯ ПРЕДМЕТ

Обучението по **Автоматизация на библиотечната дейност** цели учениците:

- да усвоят фундаментални, теоретични и практически познания за структурата, предназначението и същността на автоматизираните библиотечно-информационни технологии и автоматизацията на библиотечната дейност;
- да придобият цялостна представа за предназначението, структурата, функциите и информационното осигуряване на автоматизираните библиотечно-информационни системи (АБИС) и внедряването им в библиотеките;
- да получат основни знания за програмно-техническото осигуряване на АБИС и основните библиотечни софтуери на библиотеките в България;
- да усвоят основни знания и умения за работа със съвременни електронни ресурси;

- да придобият устойчиви знания за тенденциите в развитието и внедряването на нови технологии и подходи в библиотеките.

Изучаването на учебното съдържание ще съдейства за развитието на професионалния интерес на учениците, мотивацията към професията и формирането на ново творческо отношение към процесите и информационно-комуникационните технологии в библиотечната дейност.

ОСНОВНИТЕ ЗАДАЧИ на учебно-възпитателната работа по предмета са:

- изучаване на теоретичните основи, термини и определения в сферата на автоматизираните библиотечно-информационни технологии и библиотечно-информационните системи;

- създаване на представа за критериите при подбора и съвместимостта при внедряването на АБИС;

- запознаване на учениците с приетите международни комуникативни формати и стандарти за обмен на библиографски записи;

- изучаване на компонентите на АБИС и по-задълбочено познаване на някои от тях, които са свързани с основните библиотечни дейности;

- запознаване с електронните каталози на библиотеките – ОРАС, като основна база данни на АБИС;

- запознаване със структурата, видовете и начините на придобиване на електронните ресурси;

- запознаване на учениците с технологиите за създаване на библиотечен уебсайт на съвременната библиотека като основен инструмент за иновативни услуги и достъп до информация;

- придобиване на основни познания по авторско-правни казуси при работа с ИКТ в библиотеките в новата дигитална среда;

- придобиване на познания за създаване на информационни продукти и услуги в библиотеките чрез новите технологии за дигитализация и цифровизация.

Учениците трябва да придобият начални умения за прилагане на получените знания при решаване на конкретни действия за намиране и предоставяне на информационни източници.

III. РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА УЧЕБНОТО ВРЕМЕ

Общият брой учебни часове по учебния предмет **Автоматизация на библиотечната дейност** се разпределя по класове в съответствие с утвърдения учебен план.

КЛАС	Брой учебни седмици	Общ брой часове
IX	36	72
X	36	36
XI	36	72

IV. УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Структурирането на учебното съдържание е по раздели и теми. За всеки раздел в програмата са записани препоръчителен брой учебни часове и теми. Учителят конкретизира броя на учебните часове за всяка тема в съответствие с посочените за раздела. Учителят разпределя броя на часовете, предвидени по учебния план и по учебната програма в годишното си разпределение.

За постигане целите на обучението учителят разпределя учебните часове за нови знания, упражнения и контрол.

ПЪРВИ ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

IX КЛАС

№ по ред	Наименование на разделите и темите	Брой часове
	РАЗДЕЛ I. Автоматизация на библиотеките. Автоматизирани библиотечно-информационни системи (АБИС)	22
1	Основни модули и компоненти на АБИС и библиотечния софтуер	
2	Етапи на автоматизацията в библиотеките	
3	Изисквания, подбор и критерии за избиране на АБИС	
4	Автоматизирани библиотечни системи и библиотечни софтуери на библиотеките в България	

	РАЗДЕЛ II. Електронни каталози на библиотеките - ОРАС	14
1	Електронни каталози – теоретични основи и история	
2	Електронните каталози и Интернет. Сводни каталози.	
3	Електронни каталози на библиотеките в България	
	РАЗДЕЛ III. Електронни носители на информация в библиотеките	20
1	Електронни ресурси в библиотеките. Основни характеристики, определения, видове.	
2	Подбор, оценка и придобиване на електронни ресурси за библиотеката	
3	Колекциите от електронни ресурси на библиотеките	
	РАЗДЕЛ IV. Трансформация на библиотеките – хибридни, електронни, виртуални, дигитални библиотеки.	16
1	Електронни библиотеки. Теоретични основи, история и съвременни аспекти.	
2	Европейски и световни електронни библиотеки	
3	България и българските библиотеки в световните и европейските виртуални проекти	
	Общ минимален брой учебни часове	72

РАЗДЕЛ I. Автоматизация на библиотеките. Автоматизирани библиотечно-информационни системи (АБИС)

Тема 1. Основни модули и компоненти на АБИС и библиотечния софтуер - терминология за автоматизацията на библиотеките: модул комплектуване; модул каталогизация; модул обслужване и др. Служебни модули на автоматизираната система - изходни данни, контрол и анализи.

Тема 2. Етапи на автоматизация в библиотеките: технологични етапи; знания за избора, внедряването и обучението на персонала при автоматизация

Тема 3. Изисквания, подбор и критерии за избиране на АБИС: скорост; рентабилност; интерфейс; автоматизирани работни места. Познания за най-важните технологични, професионални и пазарни характеристики на системите

Тема 4. Автоматизирани библиотечни системи и библиотечни софтуери на библиотеките в България. Софтуерните характеристики на българските библиотеки.

РАЗДЕЛ II. Електронни каталози на библиотеките - ОРАС

Тема 1. Електронни каталози – теоретични основи и история. Задачи и функции на

електронния каталог според международните принципи на каталогизация. Електронните каталози и формати в библиотеките: OPAC; MARC21; UNIMARC; COMARC. Стандартизация във виртуална среда.

Тема 2. Електронните каталози и Интернет. Сводни каталози - Развитието на интернет и усъвършенстването на обработката и достъпа до информация и метаданни: споделена каталогизация; библиотечни мрежи; стандарти за каталогизация. Своден каталог НАБИС - национален каталог на академичните библиотеки в България.

Тема 3. Електронни каталози на библиотеките в България. Програмни продукти за създаване на електронни каталози - AB; ALEPH; COBISS; I-LIB; E-LIB; VTLS.

РАЗДЕЛ III. Електронни носители на информация в библиотеките

Тема 1. Електронни ресурси в библиотеките. Основни характеристики, определения, видове - Предимствата на електронните /цифрови/ носители на информация. Разнообразието и особеностите на отделните видове е-издания и публикации: бази данни; е-списания; е-книги; е-публикации.

Тема 2. Подбор, оценка и придобиване на електронни ресурси за библиотеката - задължителните специфични и пазарни критерии за оценка и подбор: съдържание; достъп; скорост; разпечатване; създаване на архив.

Тема 3. Колекциите от електронни ресурси на библиотеките - разнообразните видове дигитални колекции в съвременните библиотеки и основни етапи при изграждането им: архив на публикациите; колекции за дигитално обучение.

РАЗДЕЛ IV. Трансформация на библиотеките – хибридни, електронни, виртуални, дигитални библиотеки.

Тема 1. Електронни библиотеки. Теоретични основи, история и съвременни аспекти - за библиотеките в интернет: електронни библиотеки; виртуални библиотеки; дигитални библиотеки.

Тема 2. Европейски и световни електронни библиотеки: Европейската дигитална библиотека Europeana; Проект Гутенберг; The European Library; World Digital Library (WDL); International Children's Digital Library (ICDL); Френска дигитална библиотека Gallica.

Тема 3. България и българските библиотеки в световните и европейските виртуални проекти - участието на българските библиотеки в някои от световните и европейски проекти. Проект "Europeana Photography", Европейският проект EMBARK и др.

X КЛАС

	РАЗДЕЛ I. Автоматизирани библиотечно-информационни мрежи (АБИМ)	16
1	Координиране и коопериране на библиотеките	
2	Консорциуми и корпоративни мрежи за споделено ползване на е-ресурси	

3	Международни библиотечно-информационни мрежи и обединения	
4	Библиотечни мрежи и обединения в България	
	РАЗДЕЛ II. Библиотечен уебсайт. Архитектура, съдържание, функции и изисквания.	20
1	Основни характеристики на библиотечния уебсайт	
2	Предоставяне на библиотечни услуги чрез уебсайта на библиотеката	
3	Мобилни технологии и мобилни услуги на библиотеките	
4	Оценка, качества и ефективност на библиотечния уебсайт	
	Общ минимален брой учебни часове	36

РАЗДЕЛ I. Автоматизирани библиотечно-информационни мрежи (АБИМ)

Тема 1. Координиране и коопериране на библиотеките - коопериране и координиране на библиотеките в интернет среда: международно интегриране, ефективност на библиотечния труд. Съчетано използване на традиционни и нови ИКТ. Осигуряване на достъп до ресурсите на собствените и други библиотеки.

Тема 2. Консорциуми и корпоративни мрежи за споделено ползване на е-ресурси - предимствата и организацията на библиотечните консорциуми: БИК; споделено закупуване и ползване на ресурси.

Тема 3. Международни библиотечно-информационни мрежи и обединения – възможностите и професионалните предимства на най-голямата библиотечна мрежа: OCLC; библиографски контрол; сводни каталози; споделена каталогизация.

Тема 4. Библиотечни мрежи и обединения в България - изграждане и предимства на библиотечните мрежи: COBISS.Net; Национална академична библиотечно-информационна система (НАБИС).

РАЗДЕЛ II. Библиотечен уебсайт. Архитектура, съдържание, функции и изисквания.

Тема 1. Основни характеристики на библиотечния уебсайт - значението, изискванията и структурата на библиотечния уебсайт; информационна архитектура. Уеб дизайн, иконична навигация, текстова навигация.

Тема 2. Предоставяне на библиотечни услуги чрез уебсайта на библиотеката - най-новите и търсени услуги в библиотеките; иновативни услуги.

Тема 3. Мобилни технологии и мобилни услуги на библиотеките - информационни услуги на библиотеките чрез мобилен достъп: социални мрежи; комуникации; обратна връзка.

Тема 4. Оценка, качества и ефективност на библиотечния уебсайт – подбор и оценка на съдържанието на библиотечния сайт, стандартни изисквания: дизайн, лого, скорост, навигация. Критерии за оценка на библиотечния уебсайт: атрактивност, полезност, достъпност, интерактивност.

ВТОРИ ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП

XI КЛАС

	РАЗДЕЛ I. Интернет, библиотеките и информацията	20
1	Достъп до информацията в Интернет - авторско-правните политики и практики на библиотеките	
2	Инициативата за отворен достъп до публикациите (Open Access)	
3	Подбор на информация и изграждане на електронни колекции в библиотеките	
4	Създаване и поддържане на електронни краеведски информационни ресурси	
	РАЗДЕЛ II. Библиотечно-информационно обслужване в дигитална среда	18
1	Технологично осигуряване и отдалечен достъп до ресурсите и услугите на библиотеката	
2	Библиотечно-информационно обслужване в иновативна среда. Иновативни услуги на библиотеките.	
3	Новите технологии и приложение на новите образователни стратегии в библиотеките	
4	Технологиите, информационната компетентност и информационната грамотност в библиотеките	
	РАЗДЕЛ III. Технологични стратегии и методи в справочно-библиографската и информационната дейност в библиотеките	14
1	Методика на търсенето и извличане на информация от различни електронни източници	
2	Софтуер, стратегии за управление, търсене и достъп до информация в бази данни	
3	Технологично осигуряване и търсене на информация в онлайн каталози	
	РАЗДЕЛ IV. Дигитализация и цифровизация в библиотеките	20
1	Теоретични основи, определения, видове, изисквания, стандарти и програми за дигитализация и цифровизация	
2	Технологично оборудване, хардуер, софтуер и етапи на дигитализация	
3	Изграждане на дигитални библиотеки и колекции	
4	Стратегии и тенденции за дигитализация в библиотеките	
	Общ минимален брой учебни часове	72

РАЗДЕЛ I. Интернет, библиотеките и информацията

Тема 1. Достъп до информацията в Интернет - авторско-правните политики и практики на библиотеките. Развитието на интернет и как трябва библиотеките да запазят позициите си в процесите на предоставяне на информация: информационен брокер; Web 2.0; облачни технологии. Интелектуална собственост, права и ограничения за ползване на информацията в интернет и предоставянето ѝ на потребителите в библиотеките.

Тема 2. Инициативи за отворен достъп до публикациите (Open Access) – инициатива Международно движение за отворен достъп, инициатива от Берлин, инициатива от Будапеща. Основни тенденции в отворения достъп – златен път на публикуване, зелен път на публикуване. Директория за списания на отворен достъп – DOAJ.

Тема 3. Подбор на информация и изграждане на електронни колекции в библиотеките - набор от действия, методи и процедури за подбор на определена информация: динамичен модел; познавателен модел; теоретичен модел. Изграждане на собствени информационни ресурси в библиотеките - научна комуникация; научен архив; дистанционно обучение.

Тема 4. Създаване и поддържане на електронни краеведски информационни ресурси - включване на дигитални краеведски ресурси в електронни колекции; краеведска дейност; краеведски издания. Изработване в библиотеката на различни видове цифрови носители на информация с краеведско съдържание.

РАЗДЕЛ II. Библиотечно-информационно обслужване в дигитална среда

Тема 1. Технологично осигуряване и отдалечен достъп до ресурсите и услугите на библиотеката - предоставяне на електронни документи или копия до ползватели извън библиотеката: хайтек; хипертекст; хипервръзка. Информационно осигуряване с програмни продукти за търсене и извличане на информация.

Тема 2. Библиотечно-информационно обслужване в иновативна среда. Историята и терминологията на информационното обслужване. Основните цели на библиотеките в информационното обслужване: reference service; reference process; reference librarian. Иновативни услуги на библиотеките - библиотеката на бъдещето като мощна съвременна информационна система. Библиотечни практики за нови възможности за информационно обслужване. Интегриране и осигуряване на достъп до образование и информация на хора в неравностойно положение.

Тема 3. Новите технологии и приложение на новите образователни стратегии в библиотеките. Образователната роля на библиотеката задачите ѝ за обучението на децата, възрастните и специалните групи потребители: информационна грамотност; програми за непрекъснато образование; формално образование; неформално обучение; ключови компетентности. Най-популярните програми за продължаващо обучение (LLL): Грюндвиг, Глобални библиотеки, КОМЕНСКИ, Еразъм и др. Изработване на програми за работа с деца и възрастни. Тенденции, свързани с приложението на образователни стратегии в библиотеката.

Тема 4. Технологиите, информационната компетентност и информационната грамотност в библиотеките. Международни и професионални инициативи за изработване на бъдещи стандарти за информационна грамотност и стратегии на ЕС. Сертификат за информационна грамотност. Библиотечните компютърни технологии - знания и компетентности за XXI век. Новите модели за обучение на библиотечните специалисти. Различни направления за развитие на библиотечните институции за удовлетворяване на потребителските интереси.

Информационна грамотност 2.0, интерактивна визуална компетентност.

РАЗДЕЛ III. Технологични стратегии и методи в справочно-библиографската и информационната дейност в библиотеките

Тема 1. Методика на търсенето и извличане на информация от различни електронни източници. Избор на ключови думи, ограничения, подреждане на информацията, начините на доставяне на информацията - търсене по термин, фраза в определено поле. Търсене в най-често ползваните електронни източници - електронни енциклопедии, указатели, речници.

Тема 2. Софтуер, стратегии за управление, търсене и достъп до информация в бази данни. Най-големите електронни ресурси за съхраняване и ползване на информация. Библиотечно-информационно онлайн обслужване с бази данни. Софтуери за управление на бази данни и нови технологии за улесняване търсенето в бази данни.

Тема 3. Технологично осигуряване и търсене на информация в онлайн каталози. Каталогизация на електронни ресурси в ОРАС. Ролята на метаданните в процеса на каталогизация на е-ресурси. Теоретични знания и професионални практики за каталогизиране на е-ресурси. Методи и начини за търсене на информация в електронни каталози. Допълнителни /частни/ методи за търсене на информация. Режим на търсене - основно търсене, разширено търсене, сложно /експертно/ търсене.

РАЗДЕЛ IV. Дигитализация и цифровизация в библиотеките

Тема 1. Теоретични основи, определения, видове, изисквания, стандарти и програми за дигитализация и цифровизация. Стратегически приоритети на ИФЛА за библиотеките. Стратегиите за цифровизацията на големи колекции от европейското културно наследство. Технология за дигитализиране на библиотечни ресурси и технологичните етапи на дигитализационния процес. Програма за дигитално съдържание. Проекти за дигитализиране на българското книжовно наследство. Архив на българската книжнина, редки и ценни издания.

Тема 2. Технологично оборудване, хардуер, софтуер и етапи на дигитализация. Изграждане на инфраструктура за дигитализация в библиотеките - DIgiTool; Primo; ABBYFineReader. Технологично осигуряване и стандарти за процесите на дигитализация в библиотеките. Избор на софтуер за дигитализация - сканиращ софтуер, текстови редактор.

Тема 3. Изграждане на дигитални библиотеки и колекции. Изграждане на собствени информационни ресурси в библиотеките – подбор и авторско-правни аспекти. Създаване на електронни продукти и услуги на библиотеките в подкрепа на академични изследвания и учени - репозиториуми, научни архиви, дистанционно обучение.

Тема 4. Стратегии и тенденции за дигитализация в библиотеките. Стратегически приоритети на ИФЛА за библиотеките. Стратегии за цифровизация на големи колекции от европейското културно наследство - Стратегия2020. Дигитализация на европейското културно наследство. Europeana - най-голямото европейско културно хранилище. Проекти за дигитализация и електронни колекции на българските библиотеки, интегрирани в европейските инициативи. Най-успешните български проекти и включването им в европейските електронни библиотеки – EDL, ATHENA, LINKED HERITAGE, CARARE.

V. ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО

В края на обучението учениците трябва да притежават следните умения и компетентности:

- практически умения и навици за работа с библиотечно-информационни технологии и познаване на автоматизираните библиотечни процеси;
- подготовка и компетенции за участие във внедряването, обучението и усъвършенстването на автоматизираните библиотечни операции;
- умения за работа с някои от най-разпространените библиотечни софтуери в България;
- познания и наблюдения върху съвременния информационен пазар и начините на придобиване на нови информационни ресурси;
- притежава умения за работа с най-разпространените електронни ресурси;
- познания и умения за извличане на информация от ресурсите в глобалните мрежи;
- умения да ползва международни и национални стандарти при обработка и обмен на информацията;
- познава методиката и притежава умения за търсене и откриване на информация в интернет, е-библиотеки, е-бази данни и други е-ресурси.

VI. ЛИТЕРАТУРА

1. **Библиотеките днес** - иновативни политики и практики: Доклади от Национална конференция на ББИА. С., 2012.
2. **Библиотечно**, справочно-библиографско и информационно обслужване: Учебник. С., ББИА, 2013.
3. **Василева**, Румелина. Управление на електронните ресурси в библиотеката. С., За буквите о писменех, 2014.
4. **Горман**, Майкъл. Нашите непреходни ценности. Библиотеките през XXI век. С., УИ "Св. Кл. Охридски", 2006 .
5. **Дончева**, Анета. Общо библиотекознание. Библиотечен мениджмънт: Учебник. С., ББИА, 2014.
6. **Информационната грамотност** - модели за обучение и добри практики: Сборник с научни доклади. С., За буквите – О писменехъ, 2012.
7. **Миланова**, Милена. Библиотечни фондове и каталози: Учебник. С., ББИА, 2013.
8. **Наръчник** по информационна компетентност. WINI-1837, С., 2009.

9. **Павлова**, Иванка. Дигитални библиотеки и достъп до информационните ресурси : Защита на дигиталните колекции. С., За буквите – О писменехъ, 2007.
10. **Павлова**, Иванка. Дигитални библиотеки. // *Добри библиотечни практики* : Сборник. София: Wini - 1837, 2009 , с. 70-82.
11. **Станчева**, Силвия. Информационно обслужване в библиотеките. Информационна грамотност. С., За буквите – О писменехъ, 2014.
12. **Станчева**, Силвия. Образователни стратегии в библиотеките: Учебно помагало. С., За буквите – О писменехъ, 2014.
13. **Тодоров**, Тодор. Автоматизация на библиотечните процеси. Настояще и бъдеще на процесите. С., 2007.
14. **Янкова**, Ив. Модерната библиотека. УИ “Св. Кл. Охридски“, С., 2004.
15. **Янкова**, Иванка. Библиотеката като образователен център за формиране на информационната грамотност на потребителите. // *Наръчник по информационна компетентност* : Сборник. София: WINI 1837, 2009, с. 120-136
16. **Янкова**, Иванка. Стратегия за изграждане на национална мрежа за споделяне на електронни услуги и ресурси между университетските библиотеки в България. // *Обучението по физика и опазването на околната среда: Доклад от XXX Нац. конф. по въпроси на обучението по физика, 30 май 2002, Пловдив.*

АВТОРСКИ КОЛЕКТИВ:

Национална професионална гимназия по полиграфия и фотография – София:

Мария Костова – учител по библиотекознание

инж. Цветанка Апостолова – директор